

Wojciech Ziętara

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy

POZYCJA KONKURENCYJNA POLSKICH GOSPODARSTW ROLNYCH Z UWZGLĘDNIENIEM TYPÓW ROLNICZYCH

THE COMPETITIVE POSITION OF POLISH AGRICULTURAL FARMS WITH THE CONSIDERATION OF AGRICULTURAL TYPES

Słowa kluczowe: pozycja konkurencyjna, gospodarstwa rolnicze, typy rolnicze

Key words: competitive position, agricultural farm, agricultural type

JEL codes: Q12, Q15, Q19

Abstrakt. Przedstawiono pozycję konkurencyjną polskich gospodarstw rolnych objętych systemem Polskiego FADN w latach 2008-2014. Oceny pozycji konkurencyjnej dokonano w odniesieniu do następujących typów rolniczych gospodarstw wyspecjalizowanych w: uprawach polowych (różnych roślin), uprawach zbóż, oleistych i wysokobiałkowych, uprawach warzywniczych, sadowniczych, produkcji mleka i chowu trzody chlewnej. Pozycję konkurencyjną badanych gospodarstw określono wskaźnikiem konkurencyjności za W. Kleinhansem, wyróżniając gospodarstwa zdolne do konkurencji i konkurencyjne.

Wstęp

Wzrost poziomu liberalizacji w handlu międzynarodowym spowodował zwiększenie wymiany towarowej pomiędzy poszczególnymi krajami, nie tylko w Europie, lecz także między krajami z innych kontynentów. W tym procesie istotną rolę odgrywa Światowa Organizacja Handlu (WTO), likwidując i ograniczając bariery w handlu międzynarodowym. Dotyczy to także produktów rolniczych i ich przetworów. Kolejnym czynnikiem zwiększającym wymianę międzynarodową jest postęp techniczny w transporcie, który znacząco przyczynił się do obniżenia jego kosztów. Dzięki temu produkcja rolnicza może być „lokowana” w krajach o niższych kosztach produkcji, które zależą nie tylko od kosztów pracy i kapitału w danym kraju, lecz także od warunków klimatyczno-glebowych. Te zjawiska umożliwiły ekwiwalentną wymianę handlową między krajami z różnych kontynentów, przy jednoczesnym nasileniu konkurencji międzynarodowej.

W Polsce po integracji z Unią Europejską (UE) obserwuje się znaczący wzrost wymiany handlowej, szczególnie z UE. Wartość eksportu produktów rolno-spożywczych w 2016 roku wynosiła 24,18 mld euro i była ponad 5 razy wyższa niż w 2004 roku, natomiast wartość importu w 2016 roku wynosiła 17 mld euro i była ponad 4 razy wyższa niż w 2004 roku. Większość obrotów handlowych tymi produktami (eksportu 81%, a importu około 70%) dotyczyła krajów UE [Łopaciuk 2017]. Tak znaczący wzrost eksportu produktów rolno-spożywczych świadczy o silnej pozycji konkurencyjnej polskich producentów rolnych i przetwórców produktów rolniczych. Na rynkach międzynarodowych nie konkurują bezpośrednio przedsiębiorstwa i gospodarstwa rolnicze¹, lecz przedsiębiorstwa handlowe i przetwórstwa rolnicze. Ich efektywność w znaczącym stopniu zależy od kosztów surowców rolniczych wytwarzanych w przedsiębiorstwach rolniczych². Z tego powodu efektywność produkcji w przedsiębiorstwach rolniczych jest istotnym czynnikiem wpływającym na sprawność działalności przedsiębiorstw

¹ Gospodarstwa rolnicze, w tym indywidualne o charakterze towarowym, mają charakter przedsiębiorstw „osoby fizycznej”. Z tego powodu w dalszych częściach opracowania stosowane będzie pojęcie „przedsiębiorstwo rolnicze”, obejmujące różne formy prawne.

² Według Augustyna Wosia, w przedsiębiorstwach przetwórstwa rolniczego udział kosztów surowca w całkowitych kosztach wynosi około 70% [Woś 2003]. Podobne zależności występują w przedsiębiorstwach handlu produktami rolnictwa.

handlu i przetwórstwa. W tej sytuacji zasadne jest pytanie, jaka jest pozycja konkurencyjna polskich przedsiębiorstw rolnych, stanowiących podstawowy element w łańcuchu żywnościowym, którego ostatnim ogniwem są przedsiębiorstwa zajmujące się handlem zagranicznym, konkurujące bezpośrednio na rynkach zagranicznych. W związku z tak sformułowanym pytaniem przedstawiono pozycję konkurencyjną polskich gospodarstw z uwzględnieniem wybranych typów rolniczych gospodarstw.

Material i metodyka badań

Podstawowym źródłem materiałów badawczych były dane gospodarstw rolniczych znajdujące się w polu obserwacji Polskiego FADN w latach 2008-2014. Badaniami objęto gospodarstwa następujących typów rolniczych: gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych (różnych gatunków roślin); w uprawie zbóż, oleistych i wysokobiałkowych; w uprawach sadowniczych; w uprawach warzywniczych; w produkcji mleka i w chowie trzody chlewnej. Przyjęty okres badawczy wynikał z dostępności danych.

Cel podjętych badań sprowadzał się do określenia pozycji konkurencyjnej wybranych typów rolniczych gospodarstw. Konkurencyjność jest podstawowym pojęciem występującym w naukach ekonomicznych. Według Władysława Świtalskiego [2005], konkurencyjność pojedynczej firmy jest zdolnością do zaspakajania potrzeb nabywcy w wydajniejszy sposób niż konkurenci rynkowi. Konkurencyjność jest pojęciem złożonym i uwzględnia wiele cech przedsiębiorstw. Według Marka J. Stankiewicza, konkurencyjność przedsiębiorstw należy rozpatrywać, jako system składający się z czterech elementów: potencjału konkurencyjności, przewagi konkurencyjnej, instrumentów konkurowania i pozycji konkurencyjnej [Stankiewicz 2003]. Uwzględniając przytoczone definicje konkurencyjności, pozycję konkurencyjną gospodarstw określono zdolnością do ich rozwoju, której wyrazem jest wielkość osiąganego poziomu zysku przedsiębiorcy³. W celu dokładniejszego określenia zdolności rozwojowych gospodarstw posłużono się wskaźnikiem konkurencyjności za Wernerem Kleinhansem [2015]:

$$Wk = \frac{Dzgr}{Kwz + Kwp + Kwk}$$

gdzie: Wk – wskaźnik konkurencyjności, $Dzgr$ – dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego, Kwz – koszt alternatywny własnej ziemi, Kwp – koszt alternatywny własnej pracy, Kwk – koszt alternatywny własnego kapitału (bez własnej ziemi).

Wskaźnik konkurencyjności (krotność) ustalono jako iloraz dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego oraz sumy szacunkowo określonych kosztów użycia własnych czynników produkcji: własnej pracy, ziemi i kapitału⁴. Przyjęto za W. Kleinhansem dalszą klasyfikację Wk , wyróżniając następujące klasy: $Wk(-)$ – w przypadku ujemnego $Dzgr$ ($Wk1$), $0 < Wk < 1$ – częściowe pokrycie kosztów własnych czynników produkcji ($Wk2$), $1 = Wk < 2$ – pełne pokrycie kosztów własnych czynników produkcji ($Wk3$), $Wk \geq 2$ – dwukrotne i większe pokrycie kosztów własnych czynników produkcji ($Wk4$). Wskaźnik $Wk(3)$ wskazuje na zdolności gospodarstwa do konkurencji (do rozwoju), natomiast $Wk(4)$ wskazuje na pełną konkurencyjność gospodarstwa. Podejście to jest zbieżne z poglądem Hansa Ch. Biswanglera, który stwierdza, że przedsiębiorstwo zdolne do rozwoju powinno osiągać stopę zysku dwukrotnie wyższą od oprocentowania kredytów [Biswanger 2011].

³ Zysk przedsiębiorcy – różnica pomiędzy dochodem z gospodarstwa rodzinnego a kosztami użycia własnych czynników produkcji: ziemi, pracy i kapitału. Ta kategoria odpowiada stosowanemu wcześniej pojęciu „dochodu z zarządzania” [Ziętara, Zieliński 2016] lub „dochodu z tytułu zarządzania i ryzyka” [Goraj i in. 2009-2016].

⁴ Koszt użycia własnej ziemi przyjęto na poziomie czynszu dzierżawnego w odpowiednich klasach powierzchni gospodarstw, koszt użycia własnej pracy przyjęto na poziomie średniego wynagrodzenia w gospodarce narodowej, a koszt własnego kapitału na poziomie oprocentowania bonów Skarbu Państwa.

Wyniki badań

Liczby charakteryzujące gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych (różnych gatunków roślin) oraz w uprawie zbóż, roślin oleistych i wysokobiałkowych przedstawiono w tabeli 1. Gospodarstwa scharakteryzowano przy pomocy następujących cech: powierzchni użytków rolnych, zysku przedsiębiorcy, parytetu dochodowego i wskaźnika konkurencyjności. Pod uwagę wzięto tylko gospodarstwa dwóch grup: zdolnych do konkurencji – osiągających wartość $Wk(3)$ z przedziału $1 = Wk(3) < 2$ i konkurencyjnych o wartości $Wk(4) \geq 2$. Z analizy wyłączone gospodarstwa bez zdolności do rozwoju. Z przedstawionych liczb wynika, że powierzchnia gospodarstw z uprawami polowymi o zdolnościach rozwojowych (z konieczności uwzględniono w tej grupie gospodarstwa o $Wk(3)$ nieco niższym od 1) zawarta była w przedziale od 25 do 40 ha UR. W większości lat (57%) gospodarstwa te wykazały się ujemnym zyskiem przedsiębiorcy, a we wszystkich latach osiągnęły dochód na poziomie parytetowym i wyższym. Natomiast powierzchnia gospodarstw konkurencyjnych z uprawami polowymi wynosiła ponad 100 ha UR (do 119 ha).

Powierzchnia gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawie zbóż, roślin oleistych i wysokobiałkowych zdolnych do konkurencji wynosiła około 40 ha UR, natomiast konkurencyjnych była wyższa i zawarta w przedziale od 117 do 130 ha UR. Obydwie grupy gospodarstw uzyskały dochód parytetowy i wyższy. Powierzchnia analizowanych gospodarstw roślinnych zdolnych do konkurencji i konkurencyjnych zdecydowanie różniła się od średniej powierzchni gospodarstw w typie rolniczym „uprawy polowe”, która w 2013 roku wynosiła 9,45 ha UR [GUS 2014].

W tabeli 2 przedstawiono charakterystykę gospodarstw ogrodniczych z podziałem na wyspecjalizowane w uprawach warzywniczych i sadowniczych, zdolne do konkurencji i konkurencyjne.

Tabela 1. Cechy gospodarstw roślinnych w latach 2008-2014

Table 1. Features of plant farms in the years 2008-2014

Lata/ Year	Powierzchnia UR/ AL Area [ha]		Zysk przedsiębiorcy [tys. zł]/Income from management [thous. PLN]		Parytet dochodowy/ Income parity [%]		Wk/ Competitiveness index	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Cechy gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach polowych/ Characteristics of farms specializing in field crops								
2008	39,1	118,8	-2,2	60,6	170,2	396,0	0,97	1,64
2009	39,0	114,4	-5,7	70,1	146,7	379,7	0,91	1,82
2010	24,9	119,6	13,3	154,5	178,6	568,9	1,25	2,82
2011	24,8	115,9	5,3	173,6	160,3	595,0	1,09	2,79
2012	24,6	114,0	-1,0	224,0	149,0	696,3	0,98	3,15
2013	24,7	109,1	-5,0	135,8	132,2	478,7	0,99	2,36
2014	39,2	110,5	8,9	122,5	163,0	423,4	1,13	2,30
Cechy gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach zbożowych, roślin oleistych i strączkowych Features of farms specializing in cereal, oil and legume crops								
2008	40,2	127,0	-8,3	59,5	149,2	423,2	0,86	1,65
2009	40,1	129,2	-17,5	64,6	111,1	374,8	0,69	1,78
2010	40,6	121,6	11,6	140,3	187,1	537,9	1,21	2,71
2011	40,7	123,6	20,1	167,7	212,4	593,8	1,32	2,74
2012	40,1	120,9	35,5	224,7	251,7	710,9	1,53	3,20
2013	39,8	115,6	4,6	125,6	166,2	466,5	1,07	2,28
2014	39,3	116,9	-2,0	119,3	138,6	426,8	0,97	2,27

A – gospodarstwa o zdolnościach konkurencyjnych/farms with a capacity of competing, B – gospodarstwa konkurencyjne/competitive farm

Źródło: obliczenia własne na podstawie [Goraj i in. 2010-2016]

Source: own study based on [Goraj et al. 2010-2016]

Tabela 2. Cechy gospodarstw ogrodniczych w latach 2008-2014
 Table 2. Features of horticultural holdings in 2008-2014

Lata/ Year	Powierzchnia UR/ AL Area [ha]		Zysk przedsiębiorcy [tys. zł]/Income from management [thous. PLN]		Parytet dochodowy/ Income parity [%]		Wk/ Competitiveness index	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Cechy gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach warzywniczych/ Features of farms specialized in vegetable growing								
2008	7,4	24,4	29,9	44,9	284,0	338,0	1,32	1,35
2009	7,2	24,6	98,9	252,3	412,0	760,0	2,15	3,10
2010	7,3	24,6	13,4	255,3	162,0	698,0	1,21	3,99
2011	7,3	25,0	12,8	183,6	163,0	518,0	1,19	2,95
2012	7,4	24,9	10,8	104,9	203,0	387,0	1,16	1,97
2013	7,4	25,1	13,8	83,9	154,0	311,0	1,19	2,04
2014	7,2	13,1	33,0	36,7	167,0	191,0	1,49	1,53
Cechy gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach sadowniczych/ Characteristics of farms specializing in orchard crops								
2008	23,7	40,7	-20,7	-9,8	173,0	288,7	0,78	0,91
2009	23,1	103,3	-16,0	87,2	160,9	572,3	0,82	1,60
2010	14,1	102,9	0,3	190,4	162,9	790,6	1,00	2,30
2011	14,3	105,2	30,4	175,9	231,3	853,3	1,38	2,06
2012	14,2	98,60	11,2	147,5	194,9	700,0	1,13	1,92
2013	14,1	93,6	14,9	169,7	186,1	622,6	1,19	2,21
2014	24,3	94,3	-21,6	-9,3	109,4	212,3	0,74	0,91

A, B – jak w tab. 1/see tab. 1

Źródło: jak w tabeli 1

Source: see tab. 1

Powierzchnia zdolnych do konkurencji gospodarstw warzywniczych wynosiła nieco ponad 7 ha UR. We wszystkich latach przedsiębiorcy osiągnęli zysk i dochód parytetowy. Natomiast powierzchnia gospodarstw warzywniczych – konkurencyjnych, wynosiła około 25 ha UR, z wyjątkiem 2008 roku, w którym gospodarstwa o tej powierzchni wykazały się tylko zdolnościami do konkurencji. Natomiast w 2014 roku gospodarstwa warzywnicze o powierzchni powyżej 20 ha UR nie wystąpiły w polu obserwacji FADN. Powierzchnia zdolnych do konkurencji gospodarstw sadowniczych była zróżnicowana i zawierała się w przedziale od 14 do 24 ha UR. Podkreślić należy dużą zmienność wyników w poszczególnych latach. W latach 2008-2009 i w 2014 w gospodarstwach tych wykazano ujemny zysk przedsiębiorcy, mimo że użytkowały na około 24 ha UR. W pozostałych latach zdolnościami do konkurencji wykazały się gospodarstwa o powierzchni 14 ha UR. Powierzchnia konkurencyjnych gospodarstw sadowniczych była kilkukrotnie wyższa i wynosiła około 100 ha UR. W tym typie gospodarstw również wystąpiło znaczne zróżnicowanie wyników. Niekorzystny był 2014 rok, w którym sadownicze gospodarstwa o powierzchni 94 ha UR nie wykazały się zdolnościami do konkurencji. $Wk(3)$ był w nich niższy od 1. Powierzchnia analizowanych gospodarstw warzywniczych i sadowniczych bardzo silnie różniła się od średniej powierzchni gospodarstw tym typie, która w 2013 roku wynosiła odpowiednio: 6,88 i 6,26 ha UR [GUS 2014].

W tabeli 3 przedstawiono charakterystykę zdolnych do konkurencji i konkurencyjnych gospodarstw wyspecjalizowanych w produkcji mleka i w chowie trzody chlewnej. Gospodarstwa podzielono według skali produkcji określonej liczbą utrzymywanych krów i loch w przeliczeniu na gospodarstwo. Z przedstawionych liczb wynika, że minimalna liczba utrzymywanych krów mlecznych zapewniających zdolności rozwojowe gospodarstwom wynosiła około 24 sztuk. Zmienność wyników w przypadku gospodarstw mlecznych była mniejsza niż w gospodarstwach

Tabela 3. Cechy gospodarstw wyspecjalizowanych w produkcji mleka i trzody chlewnej w latach 2008-2014
Table 3. Features of farms specialized in milk and pig production in 2008-2014

Lata/ Year	Liczba krów/loch sztuk/gospodarstwo/Number of cows/sows/farm		Zysk przedsiębiorcy [tys. zł]/Income from management [thous. PLN]		Parytet dochodowy/Income parity [%]		Wk/ Competitiveness index	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Cechy gospodarstw wyspecjalizowanych w produkcji mleka/ Characteristics of farms specializing in milk production								
2008	24,1	54,0	0,9	89,7	178,9	399,7	1,01	1,72
2009	24,1	54,5	-3,5	86,1	153,8	376,9	0,95	1,75
2010	24,5	57,7	24,8	151,0	204,4	477,7	1,31	2,51
2011	24,5	59,6	22,7	164,3	191,8	489,4	1,26	2,22
2012	24,3	59,2	14,9	142,9	192,5	461,5	1,16	2,00
2013	24,5	58,9	9,43	185,31	174,6	494,1	1,10	2,38
2014	24,5	60,3	16,28	199,6	167,9	470,7	1,19	2,72
Cechy gospodarstw wyspecjalizowanych w chowie trzody chlewnej/ Characteristics of holdings specializing in pig breeding								
2008	34,5	158,4	6,4	224,5	218,6	564,1	1,07	2,45
2009	24,1	61,6	20,0	155,9	210,8	483,4	1,26	2,24
2010	24,1	61,5	20,7	105,8	199,7	407,5	1,27	2,08
2011	24,2	156,9	18,7	313,2	196,9	914,1	1,22	3,13
2012	24,2	62,9	29,1	128,2	223,1	441,1	1,32	2,08
2013	24,5	61,3	10,5	115,6	181,9	381,3	1,12	2,06
2014	34,2	151,1	15,8	136,2	174,1	421,4	1,18	2,13

A, B – jak w tab. 1/see tab. 1

Źródło: jak w tabeli 1

Source: see tab. 1

roślinnych i ogrodniczych. Tylko w 2009 roku w gospodarstwach mlecznych wystąpił ujemny zysk przedsiębiorcy, a wartość $Wk(3)$ wynosiła 0,95. Natomiast minimalna liczba krów mlecznych w gospodarstwach konkurencyjnych wynosiła około 60 sztuk. W latach 2008 i 2009 średnio w tych gospodarstwach utrzymywano 54 krowy i $Wk(3)$ wynosił odpowiednio 1,72 i 1,75. Właściciele gospodarstw tej grupy we wszystkich latach uzyskali dodatni zysk i dochód przekraczający poziom dochodu parytetowego. Wielkość gospodarstw mlecznych zdolnych do konkurencji i konkurencyjnych określona liczbą krów w gospodarstwie również silnie różniła się od średniej wielkości stada, która w 2013 roku wynosiła 7 sztuk, natomiast w stadach 10 krów i większych wynosiła około 24 sztuk. W tych stadach znajdowało się około 73% поголовья krów [GUS 2014].

Minimalna liczba loch w gospodarstwie trzodowym, zapewniająca zdolności rozwojowe w większości lat, z wyjątkiem lat 2008 i 2014, wynosiła około 24 sztuk. W tych dwóch latach minimalna liczba loch wynosiła około 34 sztuk. Liczba utrzymywanych loch w konkurencyjnych gospodarstwach trzodowych była silnie zróżnicowana, zawarta w przedziale od 61 do 158 sztuk. Średnia liczba loch w gospodarstwach trzodowych w 2013 roku wynosiła 5,65 sztuk, natomiast w stadach 10 loch i większych około 34 sztuk. W tych stadach znajdowało się 57% loch [GUS 2014].

Podsumowanie i wnioski

1. Minimalna powierzchnia gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach polowych (różnych roślin) i w uprawie zbóż, roślin oleistych i wysokobiałkowych zdolnych do konkurencji wynosiła około 40 ha UR, natomiast konkurencyjnych powyżej 100 ha UR (do 130 ha) i bardzo różniła się od średniej powierzchni gospodarstw w tym typie rolniczym.

- Minimalna powierzchnia gospodarstw warzywniczych zdolnych do konkurencji wynosiła około 7 ha UR i była zbliżona do średniej wielkości gospodarstw w tym typie rolniczym, która wynosiła 6,88 ha UR, natomiast gospodarstw konkurencyjnych wynosiła około 24 ha UR.
- Minimalna powierzchnia zdolnych do konkurencji gospodarstw sadowniczych wynosiła około 14 ha UR, natomiast konkurencyjnych około 100 ha UR i bardzo różniła się od średniej powierzchni gospodarstw w tym typie rolniczym, która wynosiła 6,23 ha UR.
- W typie gospodarstw warzywniczych i sadowniczych wystąpiła duża zmienność wyników ekonomicznych.
- Minimalna liczba krów mlecznych w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji mleka zdolnych do konkurencji wynosiła około 24 sztuk, natomiast w gospodarstwach konkurencyjnych około 60 sztuk i bardzo różniła się od średniej liczby krów w tym typie rolniczym, która wynosiła około 7 sztuk, natomiast w stadach utrzymujących 10 i więcej krów około 24 sztuk. W tych stadach znajdowało się około 73% pogłowia krów.
- Minimalna liczba loch w trzodowych gospodarstwach zdolnych do konkurencji wynosiła około 24 sztuk, natomiast w gospodarstwach konkurencyjnych minimalna liczba loch wynosiła ponad 60 sztuk, przy rozpiętości od 61,3 do 156,9 sztuk i bardzo różniła się od średniej liczby loch w gospodarstwach trzodowych, która wynosiła 5,65 sztuk, natomiast w gospodarstwach utrzymujących lochy w stadach 10 sztuk i większych około 34 loch.

Literatura

- Biswanger Hans Christoph. 2011. *Spirala wzrostu, pieniądź, energia i kreatywność w dynamice procesów rynkowych*. Warszawa: ZYSK i spółka.
- Goraj Lech, Monika Bocian, Dariusz Osuch, Adam Smolik. 2010-2016: *Parametry techniczno-ekonomiczne według grup gospodarstw rolnych uczestniczących w polskim FADN w latach 2008-2014*. Warszawa: IERiŻ-PIB.
- GUS. 2014. *Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2013 r. Informacje i opracowania statystyczne*. Warszawa: Wydawnictwo GUS.
- Kleinhanss Werner. 2015. „Konkurencyjność głównych typów gospodarstw rolniczych w Niemczech”. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej* 342 (1): 25-41.
- Łopaciuk Wiesław (red.). 2017. *Handel Zagraniczny Produktami Rolno-Spożywczymi, Stan i Perspektywy* 45/2017: 1-75.
- Stankiewicz Marek Jacek 2003. Sposoby oceny konkurencyjności przedsiębiorstwa. [W] *Źródła przewag konkurencyjnych przedsiębiorstw w Agrobiznesie*, red. D. Niezgoda, 184-201. Lublin: Wydawnictwa AR w Lublinie.
- Świtalski Władysław. 2005. *Innowacyjność i konkurencyjność*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Woś Augustyn. 2003. Konkurencyjność potencjalna polskiego rolnictwa. [W] *Źródła przewag konkurencyjnych przedsiębiorstw w Agrobiznesie*, red. D. Niezgoda, 9-17. Lublin: Wydawnictwa AR w Lublinie.
- Ziętara Wojciech, Marek Zieliński. 2016. „Polskie gospodarstwa roślinne na tle gospodarstw wybranych krajów”. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej* 347 (2): 73-95.

Summary

The paper presents the competitive position of Polish farms covered by the Polish FADN system in the years 2008-2014. Competitive assessments were made for the following types of agricultural holdings specialized in: field crops (various crops), cereals, oily and high protein crops, vegetable crops, fruit trees, milk production and pig farming. The competitive position of the examined farms was determined by the W. Kleinhanss' competitiveness index distinguishing competing and competitive farms.

Adres do korespondencji
prof. dr hab. Wojciech Ziętara (orcid.org/0000-0002-3182-522X)
Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB
Zakład Ekonomiki Gospodarstw Rolnych
ul. Świętokrzyska 20, 00-002 Warszawa
tel. (22) 505 45 84, e-mail: wojciech.zietara@ierigz.waw.pl